

BERNAT DE CABRERA EXERCÍ JURISDICCIO A SABADELL A MITJAN SEGLE XIV COM A SENYOR PRINCIPAL DE LA VILA

MIQUEL FORRELLAD SOLÀ

A final del segle XIII, els Montcada, senyors principals de la vila de Sabadell, juntament amb les altres dues famílies nobiliàries dels Togores i dels Sentmenat, vassalles dels primers, exercien la jurisdicció sobre la vila i administraven justícia per mitjà de la cúria o tribunal local, òrgan d'aquesta jurisdicció senyorial integrat pels batlles representants dels senyors, un lletrat assessor i un notari-escrivà que actuava de secretari.

A principi del segle següent, per estroncament de la descendència masculina dels Montcada, la casa Foix-Castellbò va succeir aquests en la senyoria major de la vila.

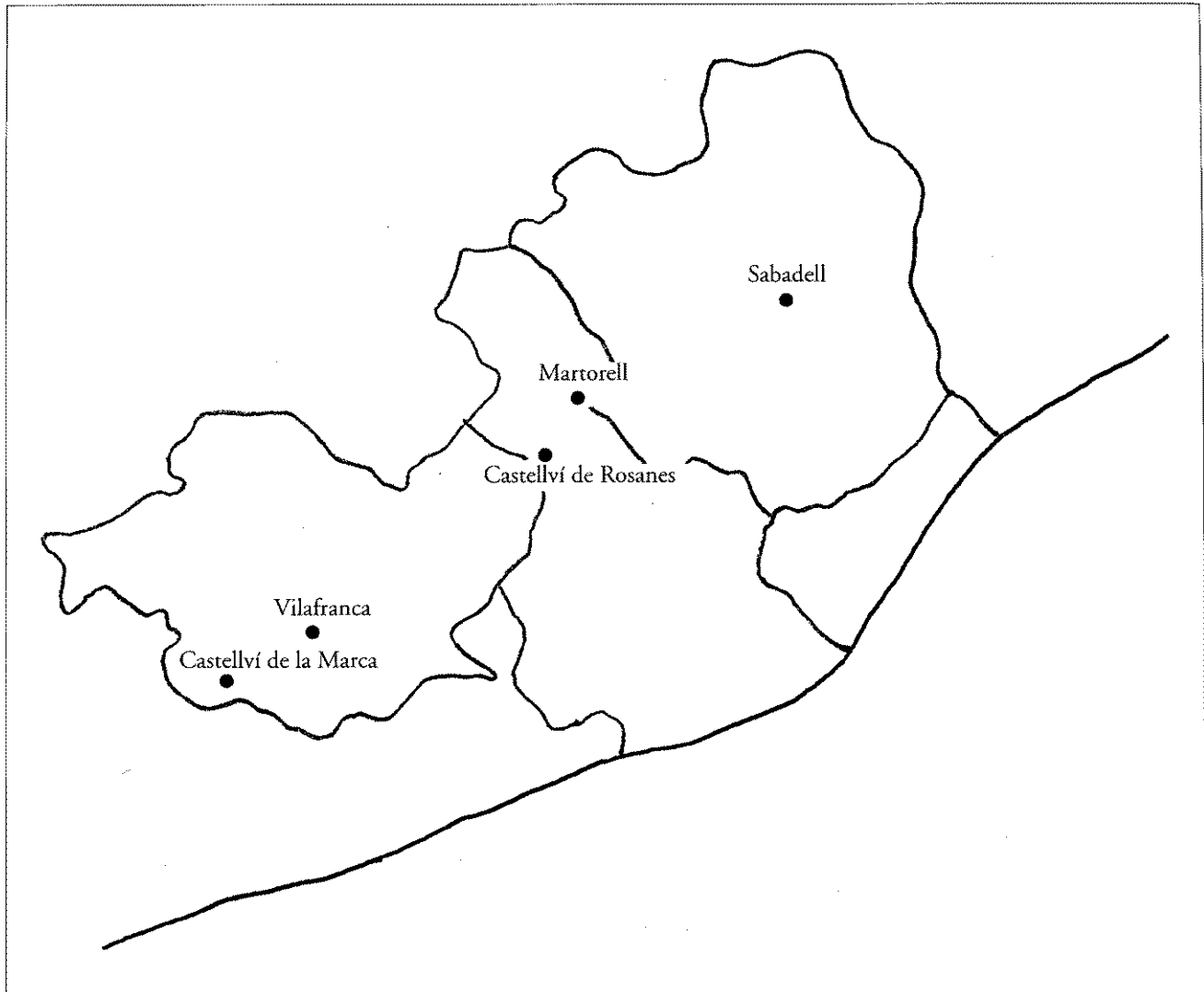
Els darrers Montcada senyors principals de la vila de Sabadell foren Guillem de Montcada i Bearn (1223-1229) i el seu fill Gastó, que morí, sense descendència masculina.¹ De les quatre filles d'aquest, Guillema, casada amb l'infant Pere (germà del rei Jaume II), heretà les baronies catalanes dels Montcada (entre elles, la vila de Sabadell), amb la condició que si no tenia descendència

haviem de passar a dues altres de les filles de Gastó germanes de Guillema, això és: Margarida –casada amb Roger Bernat de Foix– i Marta –casada amb Guerau d'Armanyac.

Mort l'infant Pere sense successió, el rei Jaume II aconseguí que la viuda i cunyada seva Guillema cedís en vida les baronies damunt dites a la Corona en permuta amb Girona, Berga, Besalú i Manresa, cessió que provocà les ires de Roger Bernat de Foix i, en definitiva, que el rei tornés enrera a canvi del reconeixement de vassallatge per part del fill, i successor d'aquest, Gastó de Foix. Però la impenitent Guillema, quan morí l'any 1309, incomplint novament la condició imposada pel seu pare, va deixar exclusivament als Armanyac les al·ludides baronies, que consistien en un important heretatge que comprenia Montcada, part de la ciutat de Vic, la baronia de Castellvell, els dos Castellvells de la Marca (a l'Alt Penedès) i de Rosanes (al Baix Llobregat), Martorell, Sabadell i altres dominis menors. Això provocà la guerra de Roger Bernat de Foix, marit de Margarida, i, mort aquest el

¹ Gastó era molt jove quan morí el seu pare, raó per la qual la seva mare Garsendis va actuar com a vescomtessa de Bearn i senyora de Castellvell i Montcada i, per tant, també

com a senyora de Sabadell fins el 1237, segons explica Carreras.

IL·LUSTRACIÓ 1. Esquema que mostra l'emplaçament dels dominis més meridionals de les baronies dels Montcada.

1303, del seu fill Gastó I de Foix, amb els Armanyac. La intervenció del rei Jaume II decantant-se a favor dels Foix, que com a vescomtes de Castellbò eren vassalls seus, va fer possible que, en definitiva, Gastó de Foix fes seves les baronies mitjançant certes compensacions dineràries als Armanyac; esdevenia així senyor de Montcada, a més de ser-ho de Bearn, Foix i Castellbò, i, per tant, senyor també de Sabadell. Però cal tenir present que en morir Gastó de Foix, el 1315, va dividir els seus dominis de forma que Castellbò i les esmentades baronies catalanes van passar al seu segon fill Roger Bernat. Això va permetre que aquest patrimoni restés en mans de la branca exclusivament catalana dels Cas-

tellbò, tot i el seu parentiu i vinculació amb l'altra branca francesa dels Foix i Bearn.

Tot el que hem referit vol dir que durant la segona meitat del segle XIII i primeres dècades del segle XIV, la senyoria principal de la vila, encara que mantenint-se bàsicament en mans dels Montcada i els seus successors, els Foix-Castellbò, passa per moments d'incertesa i vacil·lació, amb canvis sovintejats de titular (vegeu al final la taula sinòptica de les genealogies Montcada i Castellbò, en la part que aquí interessa).

Però no para aquí aquest embolic i la consegüent inestabilitat. A mitjan segle XIV irromp en

la senyoria principal de la vila, desplaçant els vescomtes de Castellbò en l'exercici de la jurisdicció local, el noble Bernat de Cabrera, el gran privat del rei Pere del Punyalet, per un període probablement superior a dos anys que s'inicia no més tard de l'agost del 1350. És aquest un fet que curiosament no havia estat detectat fins ara i que m'ha estat possible descobrir gràcies al buidatge sistemàtic que estic portant a terme dels protocols notariais relatius a Sabadell, existents a l'Arxiu Històric de Terrassa. En aquests llibres es veu la repetida intervenció en la cúria sabadellenca de Bernat de Cabrera, i en nom seu del seu apoderat Francesc sa Joura, en els anys 1350 i 1351. Resultava estranya aquesta ingerència i constant exercici de funcions jurisdiccionals en la vila del privat de Pere III, i no m'explicava en virtut de quin títol l'exercia perquè els documents no l'explicitaven. Havia pensat que potser ho feia per algun especial encàrrec o delegació del rei com a conseqüència d'una possible intervenció o confiscació dels béns del vescomte per les diverses raons i enfrontaments que hi havia hagut entre la Corona i els Castellbò. Però darrerament, en una nota de 3 de juliol de 1351 —del llibre notarial que conté atorgaments compresos entre el 26 de març i el 27 d'agost de 1351—² he trobat l'explicació d'aquesta anòmala situació. En aquella es manifesta que Francesc sa Joura actua com a procurador «*in villa Sabadelli et terminis Castri de Rahona et de Barbarano pro nobili et potenti viro Bernardo de Capraria, tenente et possidente dictam villam et dictos terminos seu ius quod nobilis et egregius vir Rogerius Bernardi de Fuxio habet et possidet, ratione impignorationis sibi facte de eiusdem*». És a dir, que Bernat de Cabrera posseeix la vila de Sabadell i els termes dels castells de Sabadell i de Barberà, exercint el dret del qual és titular Roger Bernat de Foix, a qui li ha estat empenyorat, probablement a conseqüència d'algun deute que aquest darrer tenia amb Bernat de Cabrera i per garantir el qual havia donat en penyora els béns indicats. També hem de creure que en la mateixa penyora era previst que el creditor podia fer seus els fruits o rendiments de les coses empenyorades, com el dret canònic permetia estipular, mentre

que, en canvi, no consentia que aquells poguessin servir per satisfer interessos.

Miquel Carreras, en parlar de la senyoria dels Montcada i els Foix sobre Sabadell en els dos primers terços del segle XIV, fa avinent que és inestable, i constata que el 1310 es presenta, com a senyor de la vila, Gastó vescomte de Fossangell i Bruillós, fill del comte d'Armanyac i de l'alta noblesa de la part dellà el Pirineu. Aquesta inestabilitat considera que obeïa al fet que «*sigui que la casa de Moncada, Bearn, Foix i Castellbò donava la vila en penyora de deutes o la venia a carta de gràcia*».³ Pel que fa a l'Armanyac, suposa que la seva ingerència en les coses de la vila devia ser conseqüència de les pretensions que aquesta casa mantenia sobre Sabadell per les raons que abans hem comentat.

També Carreras fa referència que quan el rei Pere i la reina Elionor de Sicília tenen ja la senyoria de la vila «*recorden sempre, en parlar als sabadellencs, que l'han comprada de nou. Però això no és ben declarat...*».⁴ I afegeix «*apar que aquest [Roger Bernat, fill de Gastó de Foix] va vendre als reis, per un temps la vila a carta de gràcia*», cosa de la qual no hi ha cap constància segons el mateix Carreras reconeix. Penso que si aquesta afirmació reial té sentit —no sempre prou fiable en clàusules rituals o d'estil de què estan plenes les escriptures del gènere— més aviat pot respondre al fet que hem explicat de la cessió ocasional que féu a la Corona Guillemma, viuda de l'infant Pere.

D'altra banda, quan tracta dels privilegis de la Fira (1353) i del Retorn de fira (1356), concedits pel rei Pere III, Carreras manifesta que el rei els els va donar escoltant els precis de Bernat de Cabrera. Però com que no troba explicació al perquè d'aquesta intervenció de Bernat de Cabrera, suposa que aquest devia ésser amic d'alguns sabadellencs.⁵ Tinc per cert que almenys quan fou demanat el primer d'aquests privilegis, Bernat de Cabrera encara devia detenir la senyoria principal de la vila, i és clar que amb tals privilegis els rendiments de la senyoria havien de veure's incrementats. Probablement fou, doncs, per interès i no per mera amistat

² Fol. 88v de l'indicat llibre notarial.

³ CARRERAS (1967), p. 150.

⁴ CARRERAS (1967).

⁵ CARRERAS (1967), p. 162.

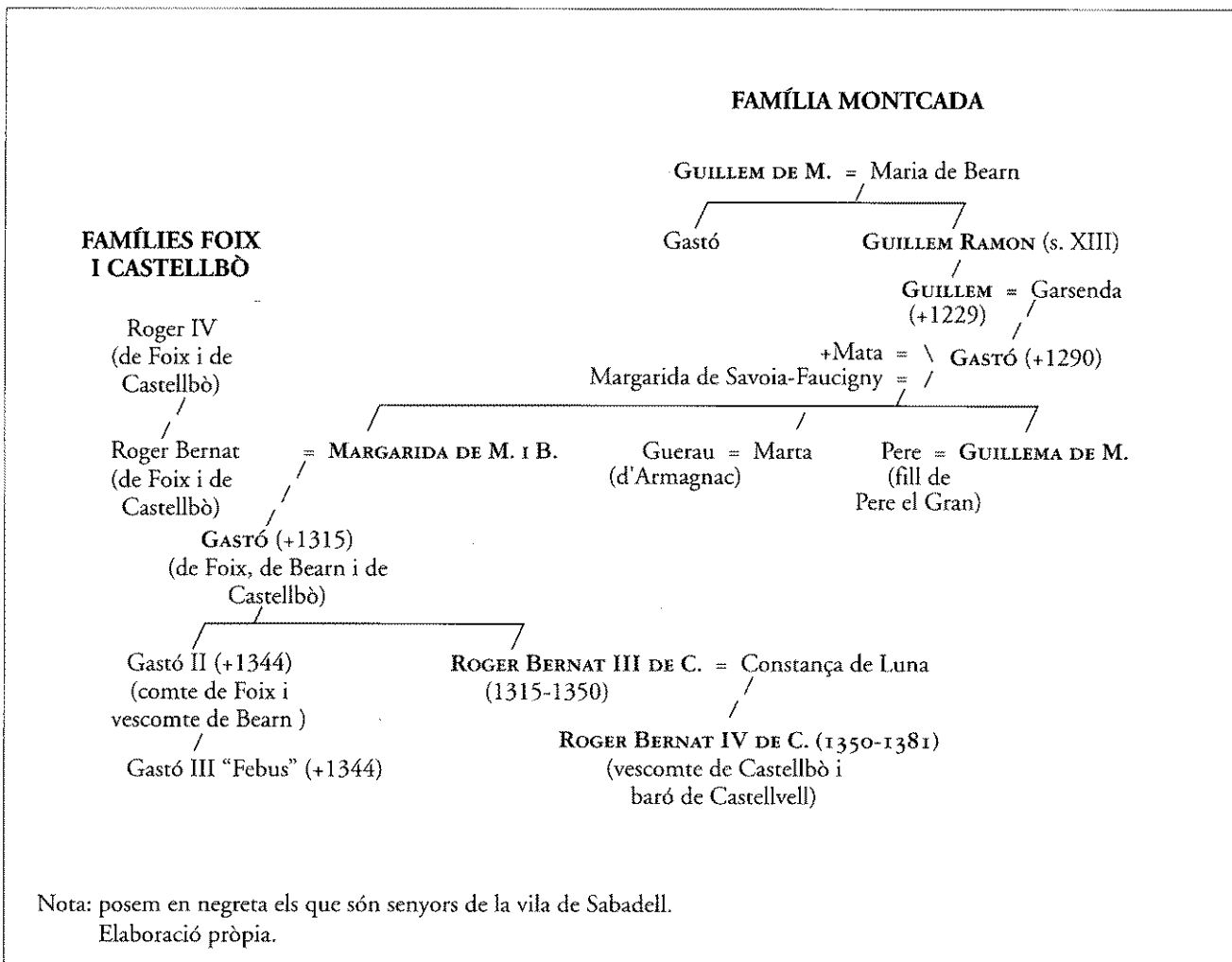
amb alguns sabadallencs que el noble Bernat de Cabrera va fer la petició al rei, el qual no dubtà d'atendre-la per la consideració que, en aquells temps, el seu privat li mereixia.

Anant més enllà, potser encara aquesta permanència de la senyoria en mans de Bernat de Cabrera unida a la cessió de la vila, malgrat que temporal, feta anys abans per Guillema de Montcada al seu cunyat Jaume II, van ésser alguns dels

factores que prepararen el pas de Sabadell a la Corona el 1366. Però això és un qüestió més complexa que ultrapassa els límits de la present comunicació.⁶

BIBLIOGRAFIA

Miquel CARRERAS (1967). *Elements d'història de Sabadell*. Sabadell, Caixa d'Estalvis de Sabadell, 2a ed.

ILLUSTRACIÓ 2. Taula sinòptica.

⁶ Text extret de la comunicació llegida per l'autor en sessió plenària de la Fundació Bosch i Cardellach.